

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Ella Poikolainen & Hertta Teittinen

ALKUSANAT

Opetushallitus määrittä uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteet uuden varhaiskasvatustlain mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tehtiin lakiin nojaten lisäys siitä, että jokaisen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava, miten päiväkodissa ehkäistään kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää. Päiväkodin on mietittävä, miten niihin puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatustlakiin lisättiin uusi pykälä koskien varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista ja muuta syrjintää.

Varhaiskasvatustsympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.

Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.

Toimintayksikössä tulee olla kirjalliset ohjeet kiusaamisen ehkäisyä varten, joihin henkilökunnan tulee sitoutua. Kiusaamistilanteissa päiväkodin työntekijä ei voi luopua vastuustaan, vaan hänen tulee puuttua tilanteisiin välittömästi ja hoidettava sekä jälkitoimet että seuranta tunnollisesti. Päiväkoti tarvitsee kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman nostaakseen kiusaamisilmiötä tietoisuuteen, ja jotta kiusaamiseen liittyviin asenteisiin voitaisiin vaikuttaa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman myötä koko työyhteisö tietää, miten päiväkodissa tehdään työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja miten kiusaamistilanteisiin tulee puuttua. Suunnitelman avulla työ on tuloksellisempaa ja työntekijät osaavat perustella toimintaansa ja arvioida sitä. Kiusaamisen ehkäisy on toimivinta, kun kaikki päiväkodin työntekijät, lapset ja huoltajat ovat sitoutuneet käytäntöihin ja toimintatapoihin.

Tämä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma pitää sisällään:

- Tämän hetkisen lain ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tilanteen lapsen oikeudesta turvalliseen päivähoitoon
- Perustelut, miksi kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on tehty
- Määrittelyn sille, mitä kiusaaminen on ja missä muodoiin kiusaamista ilmenee
- Keinoja kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen
- Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat päiväkodille ja lapsiryhmille
- Ohjeet suunnitelmien täyttämiseksi
- Tietoa suunnitelmien arvioinnista, päivittämisestä ja tiedottamisesta

SISÄLLYS

ALKUSANAT	1
MITÄ KIUSAAMINEN ON?	3
KIUSAAMISEN MUODOT	4
KIUSAAMISEN EHKÄISY	5
KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	6
NÄIN TÄYTÄT PÄIVÄKODIN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMAN	7
PÄIVÄKODIN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA	8
NÄIN TÄYTÄT RYHMÄKOHTAISEN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMAN	9
RYHMÄKOHTAINEN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA.....	10
SUUNNITELMIEN PÄIVITTÄMINEN, ARVIOINTI JA TIEDOTTAMINEN.....	11
LÄHTEET	12

MITÄ KIUSAAMINEN ON?

Kiusaaminen nähdään nykypäivänä jo vakavana ongelmana, eikä enää ajatella, että se on vain vaihe, josta lapset jossakin vaiheessa kasvavat ulos. Kiusaamisen määrittelyä vaikeuttaa se, että kiusaaminen on subjektiivinen kokemus. Ihmiset kokevat asiat eri tavoin. Se, mikä voi loukata toista ihmistä, ei välttämättä loukkaa toista ollenkaan. Kaikkia tekoja, jotka koetaan kiusaamiseksi, ei kuitenkaan ole välttämättä tarkoitettu loukkaaviksi.

Jotta voimme kuitenkin ymmärtää ja tutkia kiusaamisen ilmiötä, se pitää ensin määritellä. Kiusaamisella on olemassa olevia piirteitä, joilla sitä voidaan tunnistaa. Näitä piirteitä ovat:

Tietoisuus

Tietoisuutta pidetään edellytyksenä sille, että teosta voidaan puhua kiusaamisena. Uhria on aina tarkoitus loukata ja satuttaa.

Toistuvuus

Tavallisesti kiusaamisen määrittelyssä kiusaaminen kuvataan säännölliseksi sekä toiminnaksi, joka tapahtuu suhteellisen pitkän ajan kohdistuen yhteen lapseen.

Vallankäyttö ja ryhmäilmiö

Lapsen kiusatessa toista, herättää se ryhmän muissa lapsissa kiinnostusta. Lapset niin sanotusti antavat hyväksyntänsä kiusaajalle suoran myönteisen palautteen muodossa joko sanallisesti, liittymällä tekoon mukaan tai nauramalla. Tämän myötä kiusaaja saavuttaa tavoitteensa vallan käytöstä, hyväksynnästä ja statuksesta. Näin ollen kiusaaminen on myös ryhmäilmiö.

KIUSAAMISEN MUODOT

Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa. Suoraa kiusaamista on fyysinen väkivalta ja aggressiivinen käytös. Epäsuoraan kiusaamiseen luetaan kuuluvaksi esimerkiksi kiusatun selän takana puhuminen tai juorujen levittäminen. Kiusaamisen muoto ei katso sitä, onko kyse kiusaamisesta vai ei.

Kiusaamisen muodot:

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykkinen kiusaaminen
<ul style="list-style-type: none">• Lyöminen• Esteenä oleminen• Leikkien sotkeminen• Vaatteiden repiminen• Kamppaaminen	<ul style="list-style-type: none">• Selän takana puhuminen• Haukkuminen• Härnäminen• Lällättäminen• Ulkonäön kommentointi	<ul style="list-style-type: none">• Manipulointi• Ilmeily• Uhkailu• Leikin sääntöjen muuttaminen• Puhumatta jättäminen

KIUSAAMISEN EHKÄISY

Kiusaamisen ehkäiseminen on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toinen toisiaan (Repo 2015).

Kiusaamisen ehkäisyllä pyritään vaikuttamaan lapsiryhmän toimintaan, luomaan turvallinen ryhmä ja vahvistamaan lasten vuorovaikutustaitoja. Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena on, että sekä lapsi että lapsiryhmä voi hyvin. Koska kiusaaminen on ryhmäilmiö, on välttämätöntä kiinnittää huomiota yhteisöllisyyteen ja ryhmään liittyviin tekijöihin kiusaamisen ehkäisyssä.

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on oleellista, että varhaiskasvatuksessa tapahtuva työ kiusaamisen ehkäisemiseksi on pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja jatkuvaa. Kiusaamisen ehkäisy tulisi olla osana arjessa ja sen pedagogiikassa, muuntautuen ja muotoutuen lasten taitojen ja ryhmän mukaan. Työntekijä kantaa vastuun kiusaamistilanteista, niihin puuttumisesta sekä ennaltaehkäisystä. Se, millainen ilmapiiri työntekijän ympärille muodostuu, on paljolti kiinni hänen teoistaan ja tekemättä jättämisistään, eleistä sekä asenteistaan.

Keinoja kiusaamisen ehkäisemiseksi

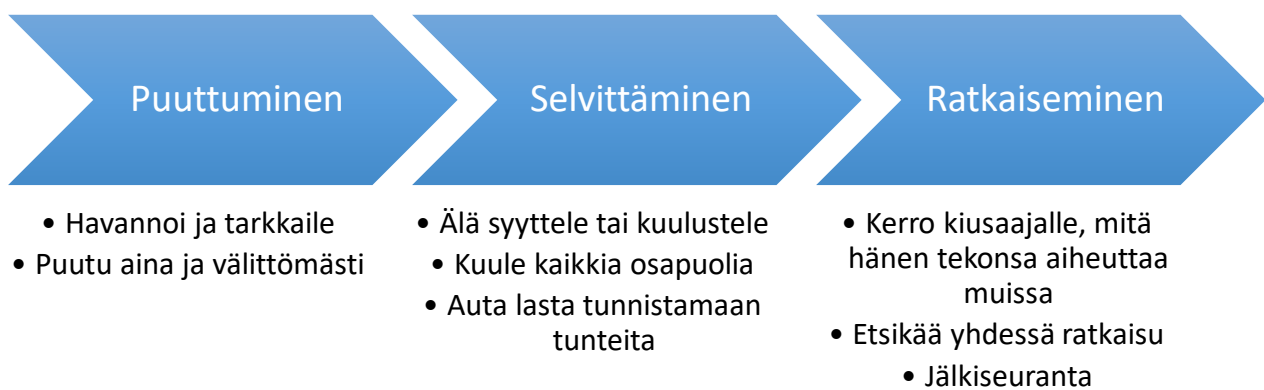
- Päiväkodin yhteiset toimintatavat, säännöt ja arvopohja
- Lasten vertaissuhteiden tukeminen
- Läsä oleva työntekijä, joka tunnistaa lasten aloitteet ja osaa vastata niihin
- Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen
- Yhteistyö ja avoin keskustelu huoltajien kanssa
- Keskustelua lasten kanssa siitä, mitä kiusaaminen on
- Havainnointi ja ennaltaehkäisy

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta ei ole merkittävää odottaa negatiivisen käytöksen muodostuvan systemaattiseksi kiusaamiseksi, vaan ehkäisy on aloitettava ajoissa joka tapauksessa. Riitojen ja konfliktitilanteiden oikeanlainen ratkaisu on osa kiusaamisen ehkäisyä. Päiväkodin on itse ratkaistava, millaiset keinot juuri nyt siellä olevien lasten kanssa olisivat tehokkaita kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen.

KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kiusaamiseen on aina puuttuttava. Lapsia on havainnoitava ja tarkkailtava, jotta huomataan mitä ryhmässä tapahtuu. Kiusaamiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa puuttua, vaan työntekijän on hyvä miettiä tilanteeseen sopivaa lähestymistapaa. Lapselle on hyvä kertoa, että hän on tehnyt oikein kertoessaan, että häntä on kiusattu. Näin lapselle tulee olo, että hänet otetaan tosissaan ja hän on tullut kuulluksi.

Työntekijän toimiminen kiusaamistilanteissa:

NÄIN TÄYTÄT PÄIVÄKODIN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMAN

Päiväkodin henkilökunta täyttää yhdessä päiväkodin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. Tässä kohtaa olisi hyvä käydä keskustelua päiväkodin yhteisistä arvoista. Päiväkodin henkilökunnan sitoutuminen suunnitelmaan ja yhdessä sovittuihin toimintatapoihin tukee työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Päiväkodin yhteinen suunnitelma pätee koko päiväkodissa ja kaikissa sen lapsiryhmissä.

Kiusaamisen määrittely

- Päiväkodin yhteinen näkemys kiusaamisesta
- Päiväkodin yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi

Kiusaamisen ehkäisy

- Päiväkodin yhteiset keinot ja menetelmät kiusaamisen ehkäisemiseksi
- Miten ehkäistään riita- ja konfliktitilanteiden kehittymistä kiusaamiseksi?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Miten kiusaamiseen puututaan?
- Miten puututaan riita- ja konfliktitilanteisiin?

Suunnitelman arviointi ja seuranta

- Miten päiväkodin kiusaamisen vastaista työtä ja suunnitelmaa arvioidaan?
- Kuka toimii arvioijana?
- Milloin ja miten usein kiusaamisen vastaista työtä ja suunnitelmaa arvioidaan?
- Suunnitelmasta tiedottaminen huoltajille ja uusille työntekijöille

PÄIVÄKODIN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA

Toimintakausi: _____

Laadittu: _____

Kiusaamisen määrittely	Kiusaamisen ehkäisy
Kiusaamiseen puuttuminen	Suunnitelman arviointi ja seuranta

NÄIN TÄYTÄT RYHMÄKOHTAISEN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMAN

Jokainen lapsiryhmä täyttää ryhmäkohtaisen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman, jossa huomioidaan lapsiryhmän ominaisuudet ja lasten yksilölliset piirteet, sekä päiväkodin yhteinen suunnitelma. Ryhmäkohtaiseen suunnitelmaan kirjataan konkreettiset kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinot, jotka toimivat parhaiten kyseisessä lapsiryhmässä ja juuri tämän ryhmän lapsille.

Kiusaamisen määrittely

- Päiväkodin yhteinen näkemys kiusaamisesta
- Päiväkodin yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi

Kiusaamisen ehkäisy

- Konkreettiset keinot kiusaamisen ehkäisemiseksi
- Miten ehkäistään riita- ja konfliktitilanteiden kehittymistä kiusaamiseksi?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Millä konkreettisilla keinoilla kiusaamiseen puututaan?
- Miten puututaan riita- ja konfliktitilanteisiin?

Suunnitelman arviointi ja seuranta

- Miten ryhmäkohtaista kiusaamisen vastaista työtä ja suunnitelmaa arvioidaan ja seurataan?
- Ryhmäkohtainen suunnitelma näkyvässä lapsiryhmässä huoltajille ja uusille työntekijöille
- Tiimipalavereissa keskustelua kiusaamisesta sekä suunnitelmasta

RYHMÄKOHTAINEN KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA

Lapsiryhmä: _____ Toimintakausi: _____

Lasten ikäjakauma ryhmässä: _____ Laadittu: _____

Kiusaamisen määrittely	Kiusaamisen ehkäisy
Kiusaamiseen puuttuminen	Suunnitelman arviointi ja seuranta

SUUNNITELMIEN PÄIVITTÄMINEN, ARVIOINTI JA TIEDOTTAMINEN

- Vakavista kiusaamistilanteista, joissa syntyy fyysisiä vammoja, pitää dokumentoida
 - Tapaturmailmoitus tehdään tapaturmien yhteydessä
- Aina toimintakauden alussa päiväkodin työntekijät keskustelevat kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman sisällöstä
- Aina toimintakauden alussa sekä lapsiryhmän muuttuessa päiväkodin työntekijät keskustelevat kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman sisällöstä, jotta se vastaa kunkin ryhmän tarpeita
- Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa tulee arvioida aina toimintakauden päätyttyä sekä tarvittaessa kesken toimintakautta
- Suunnitelmien tulee olla luettavissa päiväkodin kaikissa lapsiryhmissä
- Suunnitelmista ja niiden sisällöstä kerrotaan aina uusille työntekijöille sekä huoltajille

Arvioinnin tavoitteena on pohtia, kuinka suunnitelma on toiminut tukena kiusaamista ehkäisevälle työlle, esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- ovatko lasten sosiaaliset taidot karttuneet?
- saavatko lapset tarpeeksi positiivista vuorovaikutusta ryhmässä?
- ovatko riidat ja konfliktit sekä aggressiivinen käytös vähentyneet?

Arvioinnissa tulee huomioida myös vanhempien kokemukset ja näkemykset. Dokumentoinnin avulla päiväkotia pystyy osoittamaan, että konflikti- ja kiusaamistilanteita on seurattu ja niihin on puututtu.

LÄHTEET

Dupper, D.R. 2013. School Bullying – New Perspectives on a Growing Problem. New York: Oxford workshop series. Oxford University Press.

Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kirves, L. & Sajaniemi, N. 2013. Bullying in early educational settings. Teoksessa Määttä, K. & Uusiautti, S. (toim.) Early Child Care and Education in Finland. Routledge.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki: Folkhälsan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saatavissa: https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Satri, J. 2015. Herkkyys ja kiusaaminen. Helsinki: Basam Books Oy.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>